

razinu, na kojoj u vjeri i duhovnosti ponovno otkrivaju naoko izgubljeni smisao. Osim Filona Judejskog, za kojega je židovska škola bila na vrhuncu, i njegova brata Aleksandra, vjerojatno najmoćnijeg i najbogatijeg čovjeka antike, spominju se i neka druga imena poput Plotina, Origena, Klementa i Celza. U društvu je i jedna dama, Hipatija, kći matematičara Teona, koja je krenula očevim stopama, a slovila je kao stup aleksandrijskog društva. U ovom je poglavlju donesena i priča o odnosu Aleksandrije i kršćanstva kao vjere u usponu te o odnosu kršćanstva prema poganskim simbolima koji su oduvijek bili prisutni i prihvaćeni unutar njenih zidina jer u duši ovog veličanstvenog grada nikada nije bilo mjesta za išta manje od tolerancije spram drugih vjerovanja i uvjerenja.

Simbolično nazvan *Smrt grada* (str. 243-255), peti dio donosi tužnu priču o propadanju svjetske riznice znanja i kulturne moći. Njeno je postupno umiranje i konačna smrt kao centra zapadne misli ostavila dubok trag u razvoju civilizacije. Dovoljno za potvrdu ovome potrebno je tek navesti propast aleksandrijske knjižnice čiji se fundus stoljećima povećavao i nadopunjavao te je na kraju predstavljao neprocjenjivu zbirku u prostoru i vremenu, a čiju veličinu danas možemo tek pokušati sebi dočarati. Pod arapskom je vlašću Aleksandrija počela kopnjeti, dok na kraju na njenim ulicama nisu ostali tek blijedi podsjetnici na davna, prošla vremena ovjekovječena slavom.

Knjiga je tvrdo ukoričena i sadrži 272 stranice. Opremljena je s 12 crno-bijelih fotografija. U knjizi se nalazi popis najvažnijih imena i božanstava (str. 13-16). U bibliografiji (str. 257-229) uvršten je popis glavnih i ostalih izvora iz starine, kao i popis suvremenih izvora. U završnom dijelu knjige (str. 261-266) nalaze se bilješke i niz uredničkih opaski, te opširno kazalo (str. 267-271).

Knjigu preporučujem svakome zaljubljeniku u povijest, ali i svakome spremnom za avanturu jer je ova knjiga jedinstven izlet u grad čiji je nastanak i višestoljetni opstanak utjecao na oblikovanje zapadne kulture i misli. Napisana je čitljivo, s mnoštvom detalja i opisa kojima autor daje veliku važnost u samom razumijevanju razvoja i važnosti Aleksandrije kao zasebne kulturne cjeline koja je pružila kulturni azil svakom pojedincu koji je obećao njegovati iste one moralne i kulturne vrijednosti koje su činile i njenu jezgru.

Dejana SAMAC

Djeca u srednjem vijeku

Nicholas Orme (2003), Medieval Children, New Haven – London: Yale University Press, 387 str.

Srednji je vijek povijesno razdoblje o kojem današnji ljudi imaju mnogo krivih predočžaba. Kada se o tom dijelu ljudske povijesti nešto govori, uglavnom se iznosi ona klasična sintagma – „mračni srednji vijek“. U zadnjih pedesetak godina povijesna je znanost uložila velike napore u istraživanje srednjovjekovne svakodnevice, iako se nekih zabluda o „mračnom srednjem vijeku“ vrlo teško riješiti. Jedna od njih je i način na koji se gleda na položaj i ulogu djeteta u srednjovjekovnom društvu. Još je uvijek prisutan stav da su

djeca u srednjem vijeku bila smatrana „malim odraslima“ te da društvo prema njima nije imalo nikakav poseban odnos.

Takvo razmišljanje djelomice je posljedica radova nekih povjesničara iz šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, prvenstveno Philippea Arièsa. U svojoj knjizi *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, on iznosi tezu da se u srednjem vijeku djetinjstvo nije smatralo posebnim životnim razdobljem i to iz više razloga. Naime, mnogo je djece umiralo u prvim godinama života, zbog skučenosti prostora djeca su živjela u neposrednoj blizini odraslih, a mnogo ih je rano odlazilo od kuće na školovanje ili na izučavanje zanata. Zaključio je da je sve to rezultiralo time da se djecu nije doživljavalo kao posebnu društvenu skupinu. Također je tvrdio da je, iako su srednjovjekovni roditelji možda mogli voljeti svoju djecu, njihov odnos bio suzdržaniji i hladniji nego u kasnijim razdobljima.

Međutim, osamdesetih se godina taj stav počinje mijenjati. Naime, velika zamjerka Arièsu bila je nedovoljno korištenje srednjovjekovnih izvora kojima bi potkrijepio svoje stavove. Nasuprot tomu, autori, kao što je primjerice Shulamith Shahar, svoja su djela temeljili na iscrpnom istraživanju svih dostupnih srednjovjekovnih izvora. Najnoviji doprinos „obračunu“ s Arièsom knjiga je engleskog povjesničara Nicholasa Ormea *Medieval Children (Srednjovjekovna djeca)*.

Orme je profesor povijesti na Sveučilištu u Exeteru. Njegovo područje istraživanja obuhvaća englesku kulturnu, društvenu i vjersku povijest do 1600. godine. Objavio je nekoliko članaka i knjiga, kao što su *From Childhood to Chivalry: The Education of the English Kings and Aristocracy, 1066-1530*, *English Schools in the Middle Ages*, *Education and Society in Medieval and Renaissance England* ili *Table Manners for Children*. *Medieval Children* je prvi put objavljeno 2001. godine. S autorom smo razgovarali o toj knjizi, ali i povijesti djetinjstva općenito.

* * *

Profesore Orme, kada ste počeli istraživati povijest djetinjstva?

Ako u to uključimo i povijest školovanja, bilo je to 1962. godine kada sam započeo s poslijediplomskim studijem. S istraživanjem povijesti djece izvan škole započeo sam sredinom osamdesetih godina.

Poznato je da su povijesni izvori glavni „problem“ prilikom istraživanja svakodnevnog života u srednjem vijeku, osobito djetinjstva. Kako ste se nosili s tim problemom? I možete li reći nešto o procesu pisanja ove knjige?

Pročitao sam sve moguće objavljene izvore (i neke koji se na prvi pogled takvima ne bi činili) koji se tiču srednjovjekovne Engleske. Neke velike serije izvora, poput *Rolls Series of Latin Chronicles* i *Early English Text Society*, zahtijevale su mnoge dane pažljivog iščitavanja.

Je li bilo nekih novih otkrića do kojih ste došli tijekom istraživanja, a koja su Vas iznenadila ili ste ih smatrali posebice zanimljivima?

Naslučivao sam da se tu radi o dobroj tematici te da je preostalo dovoljno materijala kako bi se moglo rekonstruirati život i kultura djece u srednjem vijeku. Bilo je ohrabrujuće da su se moje slutnje obistinile te sam bio zadovoljan sa svim poglavljima knjige i količinom materijala koji sam mogao upotrijebiti.

Međutim, niste me pitali što mi je bio izazov ili problem? Odgovor na to bi bilo kako organizirati materijal koji nema neki logički ili kronološki red. Na primjer, kada se govori o dječjem govoru ili pjesmicama ili igrama koje su djeca igrala i sportovima kojima su

se bavila, postoji gomila podataka koji ne pokazuju neki određeni obrazac. Izazov je u tome kako prikazati te podatke, a da to ne sliči jednostavnom katalogiziranju činjenica, već da se oni upotrijebe u davanju povijesnih sudova. Mislim da sam to učinio najbolje što sam umio u toj situaciji, no to nije bio lak zadatak. Možda će neka nova istraživanja u budućnosti otkriti neke nove obrasce koji nama još nisu poznati.

Nakon čitanja Vaše knjige, može se steći dojam da se niste u tolikoj mjeri usredotočili na „mračnu“ stranu djetinjstva u srednjem vijeku kako bi se to moglo očekivati. Je li to samo dojam ili je to bila Vaša namjera, osobito u vezi s time da su se prijašnja djela koja su govorila o srednjovjekovnoj djeci većinom bavila upravo negativnim stranama njihovog odrastanja?

Mislim da sam tu primjedbu već pročitao nekom osvrtu – i smatram je čudnom. Napokon, napisao sam čitavo poglavlje „*Opasnost i smrt*“ koje se bavi upravo s „mračnim“ stranama djetinjstva. U općim pregledima kao što je ova knjiga, mora se posvetiti pažnja mnogim područjima, pa stoga svako zahtijeva sažetu obradu. U suprotnome, izdavači ne bi objavili knjigu.

Jeste li bili zadovoljni reakcijama na Medieval Children?

Knjiga je uglavnom naišla na pozitivan i topao prijem, na čemu sam veoma zahvalan.

Philippe Ariès i neki drugi povjesničari iz šezdesetih godina u mnogome su utjecali na javnu percepciju srednjovjekovnog djetinjstva, koja je i danas vrlo raširena, usprkos radovima brojnih mnogobrojnih autora koji su njihove tvrdnje opovrgnuli. Kako biste to ocijenili?

Smatram da popularnost Arièsa i nekih drugih autora iz šezdesetih godina, poput Lloyda de Mausea, leži u tome što su: a) potvrdili popularne predodžbe o povijesti djetinjstva i b) što su te autore čitali ljudi koji nisu bili povjesničari srednjeg vijeka. Povjesničari isprva nisu za te autore pokazali neko veliko zanimanje. (Mislim da se mene može osloboditi te krivnje pošto sam u to vrijeme bio tek vrlo mlad znanstvenik i nitko nije od mene tražio da ocijenim te knjige!). Mislim da danas nema smisla citirati i opovrgavati te autore. Oni pripadaju prošlom vremenu, a i nisu ostavili neki veći utjecaj na današnje razumijevanje srednjeg vijeka.

Kako gledate na budućnost istraživanja djetinjstva u srednjem vijeku?

Istraživanje djetinjstva postaje sve raširenije u zemljama engleskoga govornog područja. Postoje planovi za izdavanje znanstvenog časopisa, a nedavno sam prisustvovao međunarodnoj konferenciji u Canterburyju na kojoj je šezdesetak ljudi čitalo i prezentiralo svoje radove, ponajviše na teme iz književnosti. Postoji veliki vidokrug za istraživanje u svim područjima, posebice dokumentarnim i vizualnim.

Nedavno ste izdali novu knjigu – Medieval Schools. Možete li nam reći nešto o njoj?

Medieval Schools je 2006. godine izdao Yale University Press, dakle knjiga se tek pojavila na tržištu. Ona je nastavak *Medieval Children* i prati djecu kroz njihovo školovanje. Iako je samo mali broj djece išlo u školu, mnogo je više toga zabilježeno o njihovom školovanju, nego o djetinjstvu izvan škole. Također se bolje može shvatiti kronološki slijed, i to iz razloga što se obrazovanje uvijek prilagođuje političkim i društvenim promjenama. Stoga nije teško napisati opsežnu knjigu o školovanju – i uistinu, ova je knjiga veća od *Medieval Children*.

* * *

Međutim, iako kao što smo čuli od samog autora da je trebala biti sažeta, ova je knjiga ipak impresivan i sveobuhvatan pregled povijesti djetinjstva u srednjem vijeku. *Medieval Children* ima 387 stranica i podijeljena je na uvodni dio i devet poglavlja. Na kraju knjige nalazi se popis kratica, popis 195 bilježaka, bibliografija i kazalo. Knjiga je bogato ilustrirana sa 125 slikovnih priloga. Prvo poglavlje, *Arriving (Dolazak)*, pokriva teme kao što su rođenje djeteta, krštenje, davanje imena ili rođendani. Iduće poglavlje, *Family Life (Obiteljski život)*, govori o veličini i oblicima srednjovjekovnih obitelji, brizi o djetetu, dojenju, ostaloj prehrani, odijevanju te odnosima roditelja i djece. Treće poglavlje, *Danger and Death (Opasnost i smrt)*, obrađuje tamnu stranu djetinjstva – čedomorstva, napuštanje djece, djecu invalide, raznorazne nesreće u kojima su djeca sudjelovala, nasilje nad djecom te bolesti. Također se obrađuju pogrebi djece u srednjem vijeku, nadgrobni spomenici te doživljavanje zagrobnog života. Sljedeća dva poglavlja bave se aspektima dječje igre – četvrto poglavlje, *Words, Rhymes and Songs (Riječi, rime i pjesme)* bavi se usmenom kulturom toga doba i njezinim odrazom na svijet djece, dok je peto poglavlje *Play (Igra)* posvećeno dječjim igrama i igračkama u srednjem vijeku. U šestom poglavlju, *Church (Crkva)*, autor govori o ulozi Crkve u odgoju djece, njihovu obrazovanju, kao i o ulozi djece u raznim crkvenim obredima i svečanostima te o djeci u samoj strukturi Crkve. Iduća dva poglavlja, *Learning to Read (Učenje pisanja)* i *Reading for Pleasure (Čitanje iz užitka)*, obrađuju obrazovanje, pismenost te književnost koju su u ono doba djeca konzumirala. Posljednje poglavlje, *Growing up (Odrastanje)*, bavi se razdobljem prijelaza iz djetinjstva u adolescenciju, dječjim radom, odlaskom od kuće te zakonima koji su se ticali djece. Također se obrađuju teme seksualnosti i dječjih brakova.

Kao što se iz navedenoga može vidjeti, Orme je dao iscrpan i detaljan prikaz srednjovjekovnog djetinjstva, od rođenja do adolescencije. Autor se pri tome služio velikim brojem izvora kojima potkrepljuje svoje stavove. Treba napomenuti da su upravo izvori najveća prepreka istraživanju djetinjstva u srednjem vijeku. Za taj dio života postoji najmanje direktnih izvora. Naime, sama djeca, zbog svoje mladosti, to jest, nepismenosti, nisu mogla ostaviti neke pisane tragove, a onovremene kronike ili biografije ne otkrivaju mnogo detalja iz djetinjstva, jer se usredotočuju na važne događaje u kojima glavnu ulogu imaju odrasli ljudi. Međutim, Nicholas Orme je, koristeći se ostalim izvorima kao što su, među ostalima, likovna umjetnost, srednjovjekovna znanstvena i crkvena literatura, te književnost ili arheološki ostaci, uspješno rekonstruirao život srednjovjekovnog djeteta. Jedino bi se moglo prigovoriti Ormeovoj navadi da ponekad zaneseno „odluta“ u analizi nekog izvora, možda mu pri tome pridavajući veću važnost nego što je uistinu ima.

Također bi valjalo primijetiti da, iako Orme govori da obrađuje povijest djetinjstva od sedmog stoljeća do renesanse, u knjizi ipak govori ponajviše o razdoblju od trinaestog do petnaestog stoljeća, a čak i nekim izvorima iz doba Tudora, dakle šesnaestog stoljeća, pokušava objasniti neke pojave iz srednjeg vijeka. To možda i ne bi bio neki veći problem kada bi se ti izvori stavili u kontekst nekog povijesnog razvoja, no tu dolazimo do sljedeće zamjerke ovoj knjizi. Naime, autor je knjigu koncipirao na takav način da čitatelj stječe dojam da je pročitao knjigu koja govori o djetinjstvu koje je bilo isto i 1000. i 1500. godine, to jest, uvijek isto i nepromijenjeno.

Kao što je i istaknuto u razgovoru s autorom, čitajući knjigu može se steći dojam da srednjovjekovno djetinjstvo i nije bilo nešto posebno teško. Tako autor veći dio svoje knjige posvećuje pozitivnim stranama djetinjstva, dok se na neki način libi govoriti o ne-

gativnim stranama o kojima nam je, nažalost ili nasreću, ostalo najviše podataka. Naime, preživjeti djetinjstvo u srednjem vijeku nije bilo nimalo lako. Na dijete su vrebale rane bolesti i nesreće, medicina i higijenski uvjeti nisu bili toliko uznapredovali te se postotak djece koja su umrla prije svog petog rođendana kretao oko 30%. No, o tim se negativnim stranama do sada mnogo govorilo, pa Ormeu možemo oprostiti isticanje pozitivnih strana djetinjstva o kojima dosad ipak nije bilo mnogo govora. Njegov istraživački rad je u tom pogledu vrlo važan i donosi na vidjelo obilje nepoznatih činjenica.

Još bi se jedna primjedba mogla uputiti ovoj knjizi, a tiče se samog naslova. Naime, suprotno onome što bi od samog naslova očekivali – povijest djece u srednjem vijeku, u knjizi se obrađuje povijest djece u *Engleskoj* u srednjem vijeku pa bi možda prikladniji naslov bio *Children in Medieval England* ili nešto slično. Međutim, to je već ustaljena navada da se neki dosezi historiografije u Njemačkoj, Velikoj Britaniji ili Francuskoj jednostavno prepisuju na cijelu Europu iako treba priznati da krivica nije samo na strani tih historiografija. Manje historiografije, kao što je uostalom i hrvatska, što zbog nekih objektivnih, primjerice, nedostatka izvora, ali i subjektivnih razloga, nisu toliko produktivne ili se ne bave određenim temama (u ovom slučaju povijesti djetinjstva u srednjem vijeku), pa jednostavno rezultate stranih i naprednijih historiografija primjenjuju na svojim primjerima.

Međutim, usprkos navedenim primjedbama, knjiga Nicholasa Ormea daje nemjerljiv doprinos istraživanju srednjovjekovnog djetinjstva. Autor je uistinu uspio u svojoj namjeri da opovrgne Arièsa te je u svojoj knjizi uspio dokazati da su srednjovjekovni ljudi pokazivali zanimanje za djecu i nisu ih smatrali „malim odraslima“. Tomu svjedoče mnogobrojni navedeni izvori. Briga za djecu iskazivala se još prije njihova rođenja, pa su razni autori davali savjete kako da se učini sve da se dijete rodi zdravo. Porod se iščekivao koliko s radošću, toliko i sa zebnjom, jer su mogućnosti za komplikacije bile velike. Ako je sve dobro prošlo, slijedila bi ceremonija krštenja gdje bi dijete dobilo ime, te bi bilo prihvaćeno u zajednicu kršćana. O djetetu bi se najčešće brinula majka. Međutim, u višim krugovima majčinske dužnosti preuzimala bi dadilja. Vodilo se računa o djetetovoj prehrani, odjeći i obući, gdje će spavati, o higijeni i zdravlju. Naravno, sve je ovisilo o mogućnostima roditelja.

Međutim, uspoređujući današnji odnos društva prema djeci s onim u srednjem vijeku, uočavamo velike razlike. Srednjovjekovno je društvo bilo agrarno društvo. S ekonomskog gledišta, jednoj seljačkoj obitelji ništa nije bilo važnije od sinova koji će pomagati ocu pri radu u polju te kćeri koja će majci pomoći u održavanju kućanstva. U gradovima su djeca bila nastavljači obrta, te su doprinosili njegovom širenju. U plemićkim obiteljima se na djecu gledalo kao na nastavljače obiteljskog imena ili na robu s kojom se moglo dobro trgovati na ženidbenom tržištu te tako proširiti obiteljske posjede i moć. Ispada da su djeca bila važan ekonomski faktor – kao pomoćna radna snaga i nastavljači obiteljske tradicije. Nama se taj stav može činiti okrutnim, međutim, treba naglasiti da je ondašnji život bio mnogo teži. Zato se od djece očekivalo da od malih nogu sudjeluju u poslovima roditelja, tako da je djetinjstvo, u onom obliku kako ga mi shvaćamo, trajalo kraće nego danas. Međutim, kao što to ova knjiga i dokazuje, i u tim okvirima društvo i obitelj priznavali su osobitost dječje populacije, te su prema njoj iskazivali pažnju i osjećaje. Kako i ne bi, kada je srednji vijek bio doba kada su velik postotak u društvu činili upravo mladi ljudi i djeca.

U knjizi *Medieval Children* obrađuju se zaista sva polja života djeteta u srednjem vijeku. Tako se može saznati da su se rodilje okruživale raznoraznim relikvijama kako bi porod

što sretnije prošao, govori se običajima imenovanja djece, važnosti dojenja, gdje su djeca spavala, da su im igračke bile koštice od trešanja ili lješnjaci, ali i pomno izrađene lutke i vojnici, saznajemo kakve su se priče pričale djeci za laku noć i još mnogo zanimljivih stvari. Upravo je glavna vrijednost ove knjige u njoj sveobuhvatnosti. *Medieval Children* daju kompletan pregled povijesti djetinjstva u srednjem vijeku. Knjiga obiluje ilustracijama, detaljima i zanimljivostima koja čitanje ove knjige čine vrlo ugodnim, ali i poticajnim za daljnje istraživanje pojedinih aspekata srednjovjekovnog djetinjstva. Usprkos nekim primjedbama, *Medieval Children* je knjiga koja predstavlja temelj svakog istraživanja djetinjstva u srednjem vijeku.

Dražen NEMET

U potrazi za „znakovima“ svakodnevlja i prošlosti

Prošla sadašnjost. Znakovi povijesti u Hrvatskoj (2003), uredili Vladimir Biti i Nenad Ivić, Zagreb: Naklada MD, 499 str.

Zbornik *Prošla sadašnjost. Znakovi povijesti u Hrvatskoj*, pod uredništvom Vladimira Bitija i Nenada Ivića, proizašao je iz istraživačkog projekta „Znakovi povijesti u Hrvatskoj“ što ga je od 1995. do 1998. osmislilo i realiziralo Hrvatsko semiotičko društvo.¹ Ponukan naslovom koji traga za znakovima povijesti u Hrvatskoj kao i provokativnim sadržajem koji inzistira na polemici kao jedinom konstruktivnom rješenju, iznenadio sam se da je „Prošla sadašnjost“ nakon objave ostala gotovo po strani.²

Zbornik je „isprovociran“ silovitim povratkom povijesti kao objasnidbenog obrasca na hrvatsku političku, kulturnu i intelektualnu scenu devedesetih godina 20. stoljeća. Autori su se, kako je istaknuto u uvodu, držali Foucaultove postavke da treba sumnjati u sve što se naznačuje kao „povratak“, jer je „ideologija povratka“, koja se pak gotovo uvijek poziva na kronologiju, (najčešće opasni) „historizam“ koji prošlošću pokušava riješiti pitanja sadašnjosti (*Foucault* 1994, 143-172).³ Odatle i oksimoronski naslov „Prošla sadašnjost“. Slijedeći takvu problematizaciju, suradnici su se zbornika zapitali kako se oznakovljuje povijest u raznim segmentima hrvatskoga javnog života, te kako njezina matrica svojim „vodenim žigom“ identificira, ustrojava, razvrstava i raspoređuje zatečeno znakovlje (kroz perspektivu povijesti pojedinih umjetnosti, tzv. intelektualne ili duhovne povijesti te opće povijesti ili historiografije).

Upravo je taj elastično postavljen okvir omogućio znanstvenicama i znanstvenicima različitih strukovnih profila i predmetnih interesa da prepoznaju i artikuliraju svoj problem. Radovi problematiziraju temu iz različitih perspektiva. Istražuje se „revival“ povijesti

¹ Vidi: <http://www.semiotika.hr/projekti.htm>, pristup ostvaren 13. 12. 2005.

² Koliko mi je poznato, objavljena je tek jedna recenzija (*Žilić* 2005).

³ Dovoljno je samo prisjetiti se različitoga „znakovlja“ kojim je obasipana jugoslavenska politička scena krajem osamdesetih i na početku devedesetih godina i koja se „oznakovala“ u krvavom ratu mladih neovisnih država opterećenih silinom „znakova“ prošlosti.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a bold, sans-serif font, followed by the word 'press' in a smaller, lowercase, sans-serif font. The 'FF' is stylized with a horizontal line through the middle of the letters.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka